

Пам'ять про захисників Вітчизни — джерело віри в майбутнє держави

Роздуми напередодні 71-ї річниці початку
Великої Вітчизняної війни

«22 червня 1941 року фашистські загарбники без оголошення війни вторглися на територію Радянського Союзу. З винятковою хоробрістю і мужністю радянські військові та цивільне населення прийняли нерівний бій і назавжди ввійшли в історію як герої». Цими промовистими словами починається Постанова Верховної Ради України від 20 травня 2011 року, якою вперше запроваджено особливу церемонію вшанування пам'яті загиблих у Великій Вітчизняній війні – проведення Хвилини пам'яті (Хвилини мовчання). Водночас з кожним роком стає зрозумілим: окрім данини поваги славним предкам, на нас лягає обов'язок захистити їхню пам'ять, по смертну честь від облудних вигадок і свідомих фальсифікацій.

Дмитро ВЕДЕНЕСОВ,
доктор історичних наук,
професор, заступник директора
з наукових питань
Українського інституту
національної пам'яті

Ерозія пам'яті проти духу предків

Історія ХХ століття переконливо довела, що морально-психологічний стан народу, сила його духу – один із найважливіших чинників, які зумовлюють долю націй та держав, є самі по собі надзвичайно потужним «стратегічним ресурсом», завдяки чому іноді вдається, поступаючись ворогові в інших аспектах військової справи, здобувати історичні перемоги. Це яскраво підтвердила й Велика Вітчизняна війна. Як слушно зауважив відомий історичний романіст і фронтовик

В. Пікуль, «улітку 1941 року ми вистояли ще й тому, що нам у спадщину дістався дух наших предків, загартованих у випробуваннях минулого».

Прикро, що в той час, коли вдячна пам'ять про звитягу й жертвовність предків могла б бути невичерпним джерелом життєвих сил Української держави, сфера історичної пам'яті стала предметом політичних спекуляцій, своєрідною ілюстрацією штучної ерозії позитивної, суспільно значущої пам'яті

про минуле. При цьому відбувається вилучення або «перекодування» закріплених колективною пам'яттю змістів і світоглядних основ, запровадження в масову свідомість чужорідних тлумачень історії, які ведуть до дезінтеграції державницької організації та суспільного буття народу, прямої фальсифікації історико-документального матеріалу, демонізації історичної спадщини та традицій, ключових фігур вітчизняної історії...

Міфічний парад, сфабриковані «факти» і «східний вектор»

Новоявлені «дослідники» історії доклали чимало зусиль, аби нівелювати оборонний характер для нашої держави титанічної війни, яка розпочалася 22 червня 1941 року. Навіть важко перелічити публікації про «обопільну відповідальність» Німеччини й СРСР за розв'язання Другої світової війни, що в підсумку не тільки паплюжить наших предків – справжніх жертв агресії, а й руйнує морально-політичні підвалини післявоєнного світоустрою. Зокрема, ледь як не найпереконливіше підтвердження «рівної відповідальності» Німеччини та СРСР за розв'язання Великої війни подається інформація про «спільний радянсько-німецький парад у Бресті» 1939 року. Насправді ж це був урочистий марш лише німецьких частин під час їх виведення з міста й передачі Бреста радянській

стороні. Німці настирливо наполягали на проведенні параду й присутності радянських представників, послаючись на попередні домовленості. Парад приймав командир 19-го моторизованого корпусу генерал-лейтенант Гейнц Гудеріан, а поряд із ним, що зафіксовано на відомих фото, стояв командир 29-ї танкової бригади, комбриг Семен Кривошеїн (майбутній генерал-лейтенант і Герой Радянського Союзу). Воєначальники спілкувалися французькою. Спільного параду не сталося, обмежилися, за наполяганнями радянських офіцерів, «церемоніальним виведенням німецьких військ під наглядом радянських представників». У сфабрикованих документальних фільмах кадри проходження радянських військ «запозичені» зі... стрічок про паради на Красній площі.

Не можна не помітити, що ситуація з висвітленням й оцінками радянсько-німецьких угод 1939 року взагалі видається вельми дивною. Відчутне прагнення не згадувати, що Мюнхенська угода 1938 року пошматувала Чехословаччину, надалі штовхала агресора на Схід, викликала прямо каналізовані на Україну територіальні апетити Польщі (операція «Лом» у Закарпатті), Угорщини (агресія проти Карпатської України 1939 року), Румунії. Впала система безпеки в Європі, остаточно поховавши Версальську систему та Лігу Націй, французькі союзи у Східній Європі, відповідні угоди між СРСР, Францією та Чехословаччиною, між Францією та Польщею. Відкрився шлях до агресії проти Польщі – план «Вайс» був ухвалений Гітлером 3 квітня 1939 року, а приготування до

розв'язання світової війни й зовсім не «прив'язувалися» до стану стосунків із СРСР.

Й. Ріббентроп вихвалявся в бесідах із радянськими дипломатами, що розправа з Польщею – «справа семи-десяти днів» (Польща ухилилася тим часом від участі в колективній системі безпеки й широко вірила у вступ своєї кавалерії до Берліна за тиждень-другий). Як бачимо, заздалегідь вирішивши напасти на Польщу, Гітлер і не ставив розв'язання Другої світової війни у залежність від союзницьких зносин із СРСР (який відкрив фронти проти некерованої вже Польщі лише тоді, коли сам вважав за своєчасне, а не коли цього просив «друг Адольф»).

Поза увагою залишаються реальні плани III Рейху на Сході та потурання їм британської дипломатії, вся сукупність обставин, що спричинили появу «акта Молотова-Ріббентропа» – не менш і не більш цинічного, аніж попередні й сучасні йому кроки решти великих держав, спрямовані на розподіл території та сфер впливу. Об'єктивні оцінки пакту дав патріарх американської дипломатії та геополітики Г. Кісінджер: Гітлер передовсім прагнув

до життєвого простору на Сході, куди планував піти після перемоги над Заходом, а відтак пакт 1939 року можна розглядати як «сталінське досягнення», котре «бодяй тимчасово поміняло місцями пріоритети Гітлера». Це було «найвище досягнення, яке могло бути запозичене з трактату на тему мистецтва державного управління...», пише вільний від радянофільства й слов'янофільства автор.

До слова, «секретну карту» (!) щодо розподілу сфер впливу в Європі газета «Правда» мільйонними тиражами оприлюднила через кілька днів після підписання радянсько-німецької угоди.

Для агресора значно важливішим стало розуміння того, що західні демократії залющуватимуть очі доти, доки рейх кидає війська на схід. Безкарними залишилися введення німецьких військ у демілітаризовану Рейнську зону (1936 р.), анексія Австрії (1938 р.), окупація Чехословаччини, напад на Польщу за повної військової бездіяльності її західних «гарантів безпеки». Варто згадати й «дивну війну» після вторгнення в Польщу – бездіяльність 110 французьких та англійських дивізій, роз-

горнутих на заході, проти 23 озброєних значно слабкіше німецьких дивізій. Усі танки та авіація зав'язли тоді в Польщі, однак західні держави чомусь не скористалися шансом піти маршем на Берлін і не допустили майбутніх 50-мільйонних жертв світової бійні (додамо й 35 мільйонів загиблих у 1931–1945 рр. китайців).

Саме «східний вектор» агресивних спрямувань і «землі Росії» було названо в «Майн кампф» у середині 1920-х років як головну мету майбутніх завоювань. Примітно, що невдовзі генерал фон Сект почав розроблення теорії «блискавичної війни», попри заборону для Веймарської Німеччини мати бронетанкові війська, штурмову авіацію та інші знаряддя «бліцкригу». До слова, майбутній «геній танкової війни» Г. Гудеріан не проходив підготовки в радянській танковій школі під Казанню – він відвідував її як інспектор у 1932 році. Після ж 1933 року обмежене військово-технічне співробітництво між Німеччиною та СРСР практично повністю переривається. Однак нам уперто втлумачують: саме Радянський Союз дав змогу Німеччині розв'язати Другу світову війну.

Хто ж «виростив» агресора?

Поширеним є твердження на кшталт «торгівля між СРСР і Рейхом нечувано зміцнила військово-економічний потенціал Німеччини». Що ж, звернімося до економічного виміру приходу Гітлера до влади та підготовки його до агресивних війн. Якщо економічне співробітництво із СРСР після приходу до влади нацистів було згорнуто, то їхні зв'язки із Заходом, навпаки, набрали обертів. Навіть у 1941 році американські інвес-

тиції в економіку Німеччини становили 475 млн. доларів («Стандард ойл» – 120 млн, «Дженерал моторс» – 35 млн., ІТТ – 30 млн., «Форд» – 17,5 млн.). Грошові суми, до речі, треба помножити щонайменше на 20, щоб зрозуміти їхню теперішню вартість.

Доцільно зазначити, що в 1933–1939 роках Німеччина витратила на озброєння втричі більше, ніж Англія, Франція та США разом узяті. СРСР у 1940 році був лише п'ятим за обся-

гом зовнішньої торгівлі партнером Німеччини (7,6% імпорту та 4,5% експорту). Обсяг виробництва ВПК III Рейху до 1939 року зріс у 22 рази. Німеччина отримала величезні займи та інші фінансові вливання саме від західних держав – переможців у Першій світовій війні, і саме вони, а не тільки «економічне співробітництво двох диктаторів», реально уможливили готовність вермахту до агресії.

Жертвуючи майбутнім заради... минулого

Однак повернімося до сьогодення. Створюється враження, що в нас минулому надається вочевидь *гіпертрофоване значення*, за яким комфортно маскується безвідповідальне небажання (або ж неспроможність) творити гідне майбутнє для нащадків. По суті, суспільну свідомість доведено до такого стану, що чимала частина населення готова принести в жертву *спільне майбутнє* в єдиній державі заради обстоювання *конфронтаційних поглядів на минуле*, бажання й надалі не гамувати «фантомний біль» історії.

Хронічне протистояння між різними суспільно-політичними силами підживлюється тим, що в їхній програмі та ідеологічні засади закладено непримиренні погляди на спільне минуле українського народу як сукупність процесів і подій, котрі

по-різному трактуються нашими сучасниками.

Хоч як це парадоксально, але пафосні заклики до подолання «меншовартості» українського народу якимось дивно уживаються з підривом віри в його спроможність як дійового фігуранта Історії. Тут варто погодитися з думкою професора Наталії Нарочницької: «Суспільство втомилось ставитися з презирством до своєї Вітчизни... Коли нації навіюють, що вона – невдаха світової історії, не здатна ні на що сама й навіть не може засвоїти чужі уроки (...), то руки опускаються від відчуття безвихідності».

Передовсім звернімося до значення пам'яті про Велику Вітчизняну війну з погляду забезпечення громадянської консолідації й формування сучасної української політичної, поліетнічної нації як фун-

даменту легітимності Української держави.

Унаслідок занепаду дієспроможності державного організму як такого, деградації економіки та соціальної сфери, розмивання традиційного укладу та культурно-освітнього поля, підміни етнонаціоналізмом консолідуючого «громадянського націоналізму», відсутності ефективної політики «центр-регіони» та інших чинників, ускладнених потужними ворожими інформаційно-психологічними впливами, в Україні відбувається швидке руйнування наднаціональної (громадянської) свідомості, що підриває зсередини самі основи державності.

Через цивілізаційні відмінності між історичними землями України, поліетнічність і поліконфесійність українське суспільство стрімко роз-

**УКРАЇНА
В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ
ВІЙНІ**

УКРАЇНА
В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ
ВІЙНІ
погл
з XXI

УКРАЇНА

Роб
005
Том
М. А
20
2-50